

Mitrus, Edmund

Wyniki badań archeologicznych wykonanych u zbiegu ulicy Grodzkiej i Rynku Starego Miasta w Lublinie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, 192-196

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EDMUND MITRUS

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH WYKONANYCH U ZBIEGU ULICY GRODZKIEJ I RYNKU STAREGO MIASTA W LUBLINIE

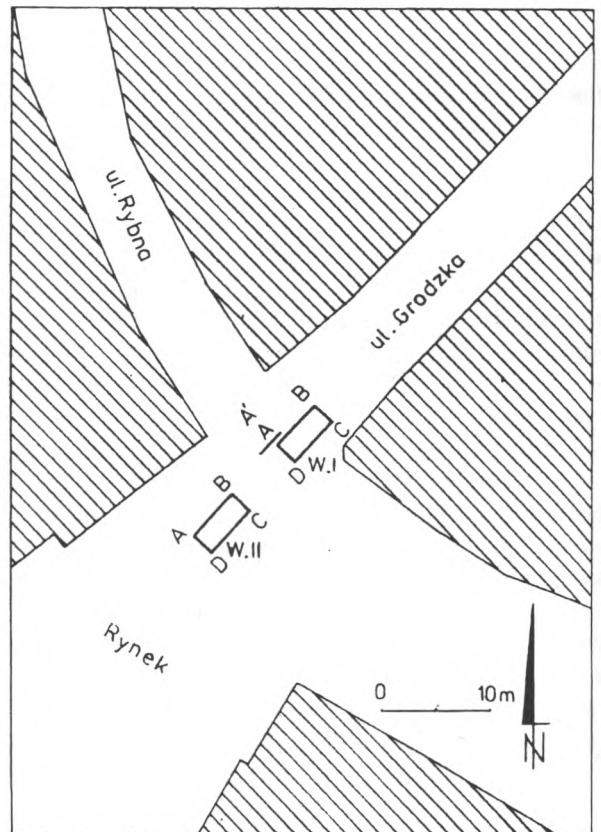
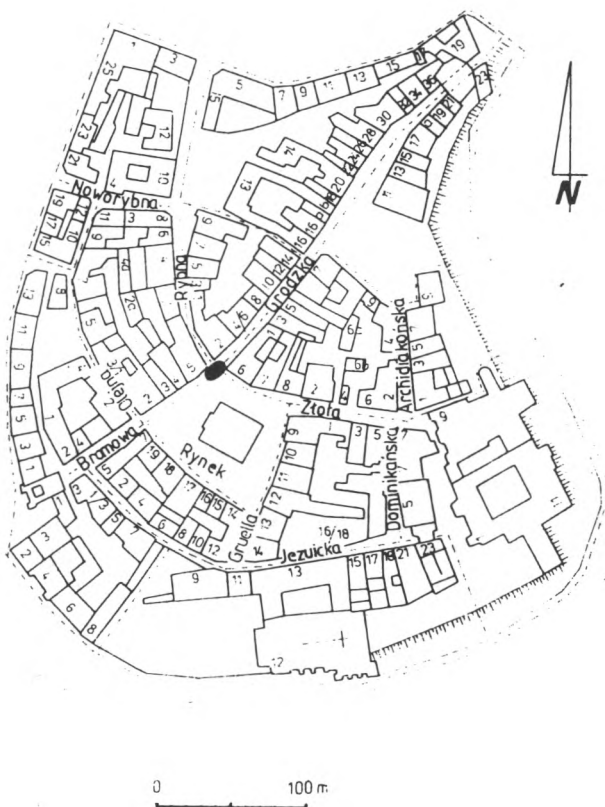
Ulica Grodzka łączy północny narożnik Rynku z Bramą Grodzką, a dalej z zamkiem. Wraz z ulicą Bramową stanowi główną oś komunikacyjną Starego Miasta (ryc. 1).

W latach 1994-1997 Gmina Lublin wykonywała remont tego historycznego traktu. Układanie nowych nawierzchni poprzedzone było wymianą instalacji: sanitarnej, deszczowej, wodnej, telefonicznej i energetycznej. Roboty ziemne wykonywano pod nadzorem archeologicznym. Natomiast w miejscu styku ulicy Grodzkiej i Rynku, które ma szczególną rolę dla historii miasta, wykonano przedinwestycyjne badania archeologiczne. Szczególna rola tego rejonu wynika z faktu, iż wielu badaczy uważa, że na północno-wschodniej części wzgórza staromiejskiego w przedziale VIII-XIII w. (różnie precyzowanym przez poszczególnych autorów) znajdowało się osiedle bronione od zachodu i południa wąwo-

zem i wałem, bądź fosą i wałem. Linia obrony biegła wzdłuż obecnej ulicy Rybnej, północnym skrajem Rynku i ulicą Złotą.

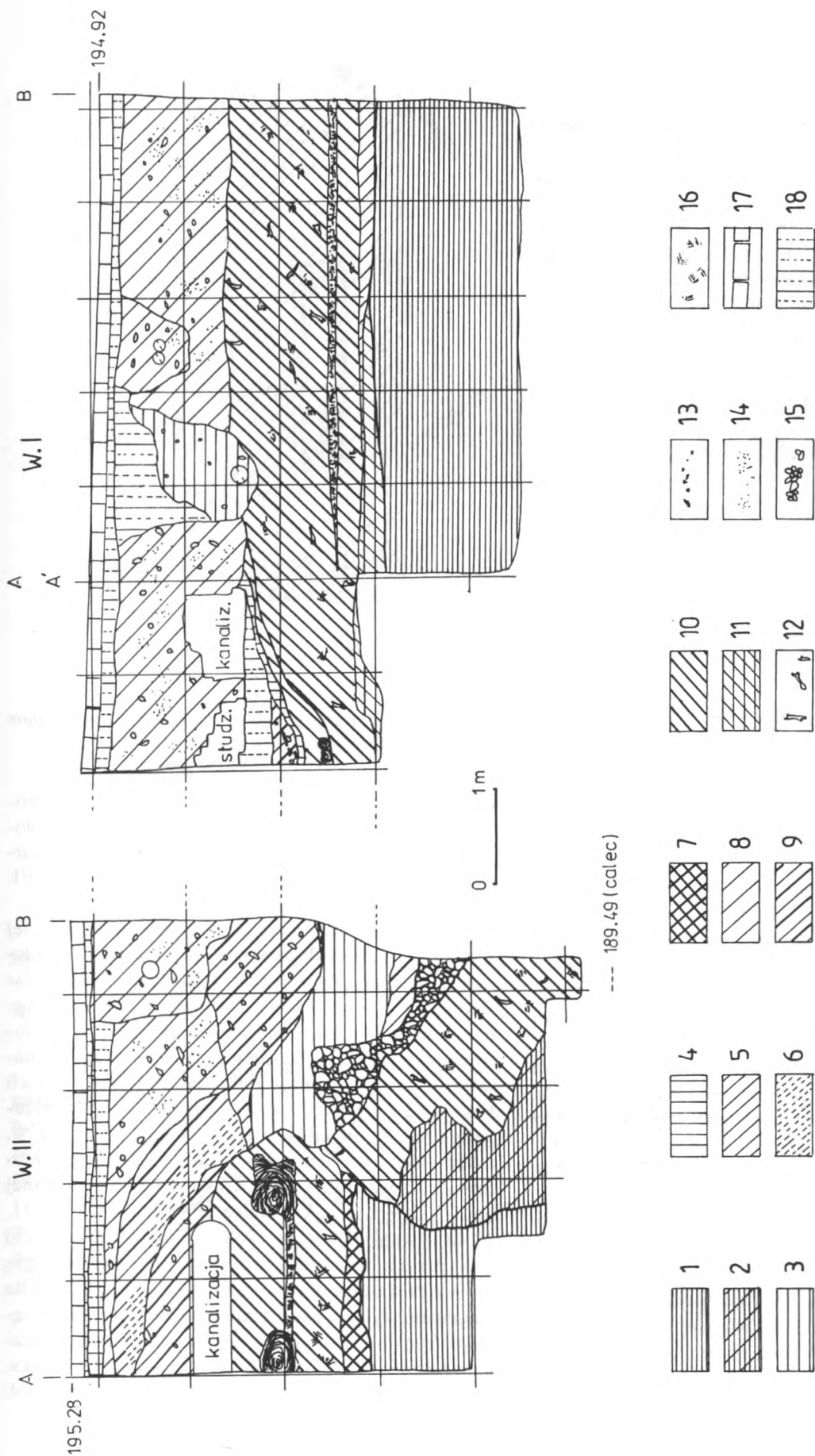
Wykonano dwa wykopy o długości 5 m i szerokości 2 m każdy, położone w odległości 2 m od siebie, zorientowane wzdłuż osi ulicy Grodzkiej (ryc. 2). Eksplorację wykopu nr I wykonano w czerwcu i lipcu zaś wykopu nr II w listopadzie i grudniu 1996 roku (E. Mitrus 1996).

Układ nawarstwień kulturowych w wykopie nr I oraz w południowo-zachodniej części wykopu nr II był podobny (ryc. 3). Calec lessowy wystąpił na głębokości 3 m. Ponad calcem w wykopie II występował humus pierwotny a w wykopie I warstwy lessu i glin. Powyżej zalegała brunatna ziemia o miąższości do 1,4 m przedzielona poziomo warstwą patyków. Odkryto w niej również

Ryc. 1. Lokalizacja obszaru badań.

Ryc. 2. Lokalizacja wykopów.

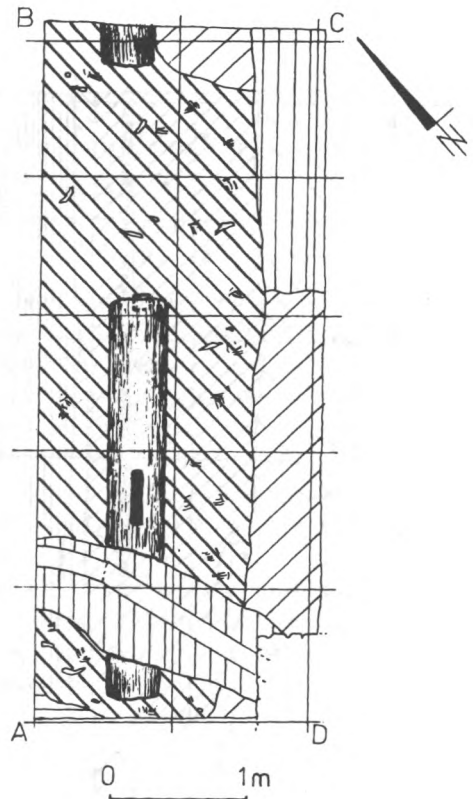
Ryc. 3. Profile północno-wschodnie wykopów : 1 - less calcowy, 2 - żółtoszary less, 3 - żółty less, 4 - żółta glina, 5 - szara i seledynowa glina, 6 - siwy il., 7 - humus pierwotny, 8 - szara ziemia, 9 - ciemnoszara ziemia, 10 - brunatna ziemia, 11 - żółtobrazowy less, 12 - kości zwierzęce, 13 - węgle drzewne, 14 - zaprawa piaskowo-wapienna, 15 - gruz, 16 - patyki, 17 - trylinka, 18 - piasek (rys. A. Reszczyńska, M. Matyaszewski).

większe elementy drewniane - obrobiony ciesielsko pionowy pal i dwie poziome deski w wykopie nr I oraz dwie poziome kłody w wykopie nr II. Na warstwie brunatnej ziemi w wykopie I natrafiono na relikty drewnianego wodociągu miejskiego. Składały się nań trzy fragmenty drewnianej rury spoczywające na głębokości 1,25 - 1,65 m. Wykonane były z bali sosnowych o średnicy 40 cm. Otwór wydrążony w kłodach mierzył ok. 10 cm średnicy. Poszczególne odcinki o długości ok. 2 m łączone były metalowymi rurami wchodzącymi w otwory. W jednym z odcinków znajdowało się podłużne wycięcie o długości 40 cm, szerokości 6 cm oraz głębokości również 6 cm (ryc. 4).

Prawie na całej powierzchni wykopu nr II nad brunatną ziemią wystąpił gruz ceglany. Górną partię obydwu wykopów wypełniały wkopy pod instalacje. Wyżej omówiony układ nawarstwień w wykopach archeologicznych znalazł również potwierdzenie w wykopie pod instalacje wykonanym po południowo-zachodniej stronie wykopu nr I. Inna sytuacja wystąpiła w północno-wschodniej partii wykopu nr II. Układ nawarstwień został tu zaburzony zapewne w wyniku zarwania się sklepienia drążonej w lessie piwnicy. Ze względu na groźbę zawalenia się wykopu nie doprowadzono eksploracji w tym miejscu do calca. Za pomocą odwiertów ustalono, iż całec określający poziom dna piwnicy występuje tu na głębokości 5,77 - 5,91 m.

W trakcie przeprowadzonych badań nie uzyskano dowodów na istnienie w średniowieczu u zbiegu ulicy Grodzkiej i Rynku naturalnej przeszkody terenowej w postaci wąwozu, czy też sztucznej w postaci fosy. W odkrytych nawarstwieńach nie zaobserwowano również reliktyw wału broniącego dostępu do grodu czy też podgrodzia datowanego według różnych autorów na VIII-X, od XII/XIII lub XIII w. (A. Rozwałka 1993, s. 207; I. Kutylowska 1990, s. 93; S. Michalczyk 1970, s. 206-209). Zarejestrowane w wykopie nr II znaczne obniżenie poziomu calcowego lessu - do głębokości 5,91 m należy z bardzo dużym prawdopodobieństwem interpretować jako relikty drążonej w lessie i nieobmurowanej piwnicy, należącej najpewniej do kamienicy Rynek 5. Poza tym obniżeniem całec występował na głębokości 3 m. Gdyby przyjąć, że piwnica zniszczyła wąwóz-fosę, to ta przeszkoda terenowa miałaby maksymalnie 5,5 m szerokości. W tym kontekście należy przypomnieć, iż szerokość fosy na ul. Złotej określana była na 12 m (I. Kutylowska 1985, s. 176).

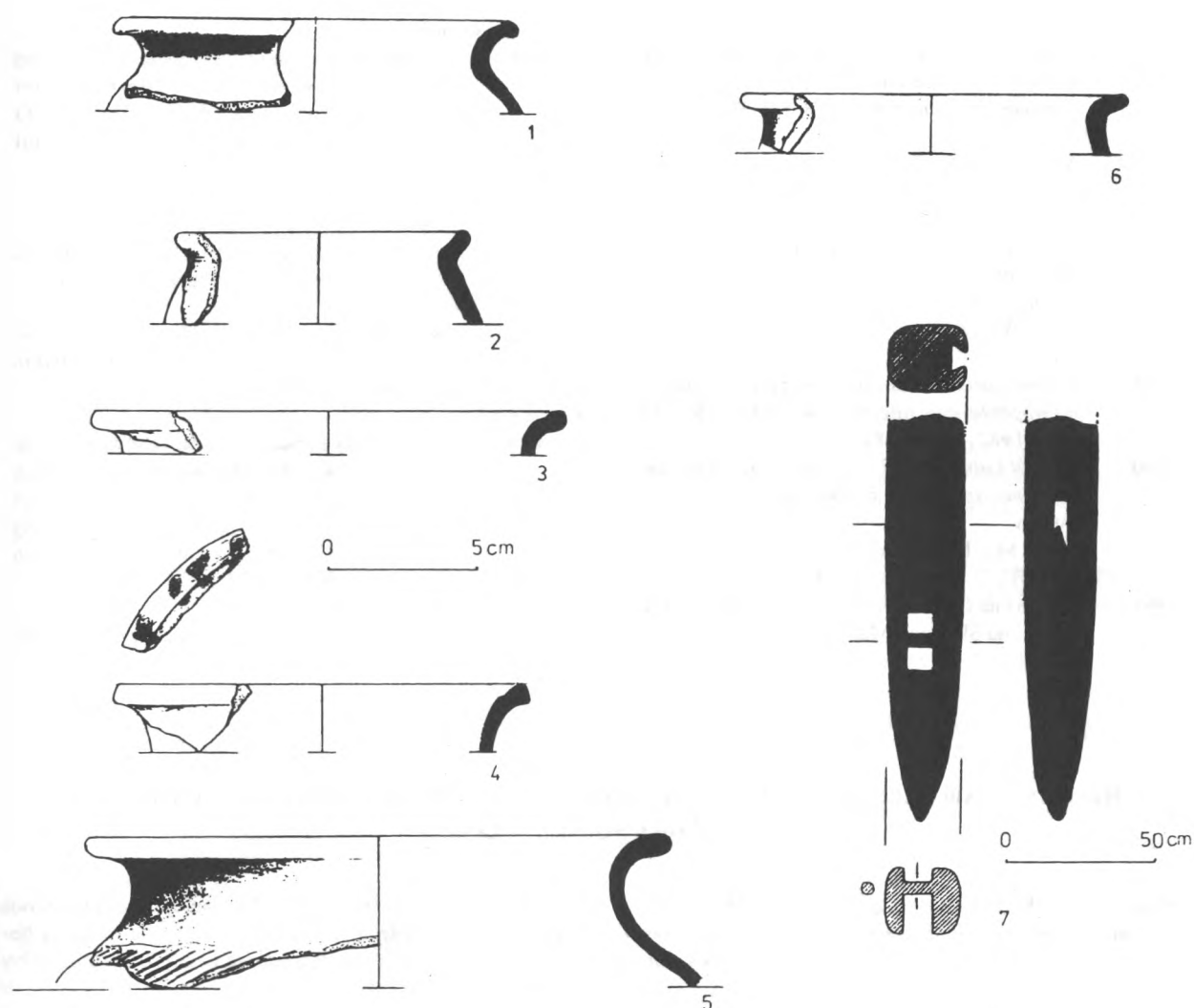
Podczas badań uzyskano znikomą ilość zabytków ruchomych (m.in. jedynie 59 fragmentów glinianych naczyń) co ogranicza możliwości datowania nawarstwień kulturowych i obiektów. Najstarszym poziomem jest warstwa żółto-brązowego lessu zalegająca na calcu w wykopie nr I, powstała być może w wyniku przemieszania pierwotnego humusu. Odkryty tam fragment wylewu garnka (ryc. 5: 1) pozwala ją datować na 2 poł. XIII w. i XIV w. Naczynia o podobnie ukształtowanych wyle-

Ryc. 4. Relikty drewnianego wodociągu odkryte w wykopie nr I (rys. M. Matyaszewski).

wach zostały odkryte przy badaniach klasztoru Dominikanów w Lublinie, w materiałach datowanych od połowy XIII do połowy XIV w. oraz w materiałach z Warszawy datowanych na XIV w. (A. Hunicz 1984, tabl. VI. 1, 2, 7, 11; J. Kruppe 1967, ryc. 42).

Gruba warstwa brunatnej ziemi, będąca najpewniej wynikiem długotrwałego intensywnego użytkowania terenu, występująca w obydwu wykopach może być datowana na XIV - XV wiek. Z wyjątkiem jednego fragmentu naczynia, który możemy datować na okres nowożytny (ryc. 5: 2), pozostałe znalezione tu ułamki należą do naczyń późnośredniowiecznych. Dla dwóch fragmentów wylewów garnków (ryc. 5: 3 i 5: 6) znajdujemy analogie w datowanych na koniec XIV i XV w. materiałach z kamienicy Grodzka 5 w Lublinie i w materiałach z warstwy IV b z Krakowa-Okołu datowanej na XIV-XV wiek (A. Hunicz 1984, tabl. XIV: 4, 11, 12; M. Kwapieniowa i in. 1968, s. 262, tabl. XII). Wśród powyższych materiałów znajdujemy również analogie dla wylewu malowanego brązową farbą (ryc. 5: 4). Dla fragmentu wylewu garnka zdobionego ukośnymi nacięciami (ryc. 5: 5) istnieją analogie w późnośredniowiecznym zespole z Gdańska (M. Dąbrowska, M. Gajewska, J. Kruppe 1993, tabl. VII: 1, 3; J. Kruppe 1981, tabl. 7: 24).

Ryc. 5. Zabytki ruchome z wykopu nr I (rys. M. Matyaszewski).

Drewniane elementy odkryte w brunatnej ziemi mogą być relikdami umacniania nawierzchni ulicy. Pionowy pal z otworami (ryc. 5: 7) znaleziony w wykopie nr I może być elementem konstrukcji zamykającej ulicę Grodzką

Relikty wodociągu odkryte na warstwie brunatnej ziemi w wykopie nr I należy wiązać z nowożytną fazą jego funkcjonowania. Nie wydaje się wiarygodna data

dendrochronologiczna uzyskana w analizie próbki drewna pobranego z wodociągu. Analizę wykonał T. Ważny z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, uzyskując datę 1338 r. Tymczasem ze źródeł pisanych wiemy, iż wodociąg powstał w 2 ćw. XV w. - w latach 1426-1438 (J. Teodorowicz-Czerepińska 1986, s. 9-10) a kolejną fazę dużych prac rozpoczęto na początku XVI wieku (R. Szczygieł 1986, s. 26-27).

LITERATURA

- Dąbrowska M., Gajewska M., Kruppe J.
1993 Późnośredniowieczne i nowożytnie naczynia gliniane oraz kafle. Komentarz do analizy, [w:] *Sandomierz, badania 1969-1973*, t. 1, Warszawa.
- Hunicz A.
1984 *Studia z archeologii średniowiecznego Lublina*, Warszawa.
- Kruppe J.
1967 *Garncarstwo warszawskie w wiekach XIV i XV*, Wrocław.
1981 *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce*, cz. 2, Wrocław.
- Kutyłowska I.
1985 Wczesnośredniowieczne umocnienia obronne na wzgórzu staromiejskim w Lublinie, R. Lub. 1981/1982, s. 173-180.
1990 *Rozwój Lublina w VI - XIV wieku na tle urbanizacji międzyrzecza środkowej Wisły i Bugu*, Lublin.
- Kwapieniowa M., Lenkiewicz T.,
Nowogrodzka B., Radwański K., Wałowy A.
1968 Badania na Okole w Krakowie w 1963 roku (wykop IV na Skarpie), *Mat. Arch.*, t. 9, s. 203-288.
- Michalczuk S.
1969 O początkach Lublina czyli geneza układu urbanistycznego Starego Miasta (streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu naukowym Oddziału Lubelskiego w dniu 8 II 1968 r.). „*Biuletyn Historii Sztuki*”, R. 32, s. 206-209.
- Mitrus E.
1996 *Dokumentacja z badań archeologicznych wykonanych u zbiegu ulicy Grodzkiej i Rynku Staro Miasta w Lublinie*, mps PSOZ Lublin.
- Rozwałka A.
1993 *Rola Wzgórza Staromiejskiego w formowaniu się lubelskiego ośrodka miejskiego w średniowieczu*, mps dr UMCS Lublin.
- Szczygieł R.
1985 Dokumenty królewskie i decyzje władz miasta Lublina związane z funkcjonowaniem wodociągu miejskiego w XV w. i pierwszej poł. XVI wieku, [w:] *Wodociąg Lublina okresu staropolskiego, Konferencja naukowo-techniczna*, Lublin 10. 06 86, s. 23-35.
- Teodorowicz-Czerpińska J.
1986 *Wodociąg staropolski Lublina*, mps PSOZ Lublin.

EDMUND MITRUS

**RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE JUNCTURE BETWEEN GRODZKA STREET
AND THE TOWN SQUARE IN LUBLIN**

In the years 1994-1997, the City Council had the historical city route renovated which leads from Krakowska Gate through the square down to Grodzka Gate. The works were supervised by archaeologists. The juncture between Grodzka Street and the square is of great historical importance to the city. Many researchers believe that between 8th and 13th centuries there was a settlement in the north-eastern part of the Old Town hill which was defended from the west and south by a ravine and a rampart or a moat and a rampart. The defence line went along today's Rybna Street, the northern perime-

ter of the square, and Złota Street. For these reasons the renovation of the underground infrastructure at the juncture between Grodzka Street and the square had to be preceded by archaeological excavations.

In the course of the excavations two archaeological trenches, measuring 2 x 5 m, were set up alongside Grodzka Street. No obvious evidence for the existence of any natural barrier in the form of ravine or an artificial one in the form of moat was found. The layers did not contain any remains of a rampart either.